

УДК 728.6/728.9 (477.85/.87) "XIX-XX"

ТРАДИЦІЙНЕ ЖИТЛОВЕ БУДІВНИЦТВО НА ГУЦУЛЬЩИНІ

В.М. Клапчук, Т.Ю. Скрип

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

У статті проаналізовано традиційне житлове будівництво на Гуцульщині у другій половині XIX – початку XX ст. Виділялося два типи забудови садиб – відкритий та замкнений двори. Серед відкритих дворів побутували: двори вільної забудови; Г-подібної та П-подібної забудови. Криті двори зустрічалися фрагментарно.

Охарактеризовано архітектурні елементи та способи їх вирішення в житлових і господарських спорудах. Детально описано інтер'єр житлових і підсобних приміщень житлових споруд. Наведено просторове вирішення садиби, допоміжних споруд, огорожі, в'їзних і вхідних воріт.

Велику увагу звернено на гражду, яка була оригінальним елементом забудови гуцульських поселень. Залежно від специфічних умов місцевості та заможності господаря гражди мали різні розміри та кількість господарських будівель.

Ключові слова: Гуцульщина, житлове будівництво, забудова, двір, гражда, господарські споруди.

Вступ. У другій половині XIX – початку XX ст. на Гуцульщині виділялися два типи забудови садиб: відкритий двір з незв'язаними або частково зв'язаними будівлями; замкнений двір (хата в брамах, гражда, хата з граждою). Серед відкритих дворів побутували: двори вільної забудови (окремі господарські будівлі розташовувалися без певної системи або паралельно до хати); Г-подібної забудови (хата з критим переходом); П-подібної забудови (хата з переходами, розімкнений двір, розімкнута гражда). Критий двір зустрічався фрагментарно.

Огляд літератури та джерел. Перші матеріали про житлове будівництво від-

носяться до міжвоєнного періоду, коли опубліковано праці Я. Фальковського [7] та Я. Жуковського [8]. До цього загальну характеристику гуцульського будівництва дав В. Шухевич у багатотомнику «Гуцульщина», однак там не було викладено детальної архітектурної характеристики як забудов, так і окремих споруд. У 1970-х рр. М. Приходько [3], П. Раппопорт [4] та Р. Юра [6] окреслили деякі питання історії житла та традицій у їх плануванні.

Комплексний аналіз та систематизацію житлових будівель Гуцульщини найуспішніше провів І. Могитич [1]. Ним же у співавторстві з Т. Кіщук [2] детально охарактеризовано садиби, житло та інтер'єр гуцульських поселень.

Виклад матеріалу. У розвитку гуцульського житла простежувалося дві лінії: від однокамерної кліти – колиби та від двокамерної стаї – п'ятистінки. Перша лінія притаманна для постійних і сезонних житлових будинків. Друга лінія зафіксована тільки для сезонних житлових будинків. Розвиток житла можна найкраще описати на основі однокамерної хатикліти. Вона була незначних розмірів і не мала стін (площа до 14 м²). Далі йшла прибудова до житлової камери холодних сіней. За нею слідувала прибудова вузького хліву для худоби (притула), яка розташовувалася біля напільної чи однієї з причілкових стін, або охоплювала будинок з боку напільної й обох причілкових стін.

На Гуцульщині найпоширенішим явищем подальшого розвитку житла була прибудова холодної кліти-комори з боку хати (комора + хата + сіни). У деяких селах комору прибудовували з боку сіней (комора + сіни + хата). Цей тип плану був менш поширений [8, с. 285–294],

однак саме з нього розвинулося трикамерне житло типу «хата + сіни + хата» двох варіантів: з різновеликими житловими камерами, часто одна з них холодна (дві хати через сіни) та з рівноцінними житловими камерами (хата на дві половини). Витіснену житловим приміщенням комору будували окремо у дворі, навпроти вікон. Всі трикамерні будинки споруджували з притулами при одній, двох та трьох стінах, рідко – без притул. Окремі дослідники стверджували, що трикамерні житлові будинки продовжують давньоруські традиції XII–XIII ст. [3, с. 270; 4, с. 123–125; 5, с. 82–83]. У багатших будинках збільшувалася кількість приміщень, з'являвся чотирикамерний тип – комора + хата + сіни + хата з притулами [1, с. 379].

При вільній забудові дворів, крім житлового будинку, будували у дворі комору-кліть з погребом. Часто погріб (яму) влаштовували окремо у протилежному кутку двору. Заможні гуцули будували й окремі стайні для коней та великої рогатої худоби. Неподалік від комори чи стайні – підняті високо над землею помости з будами для собак, обгороджені рідким високим частоколом з тонких жердин, щоб захистити собак від вовків. Сполучення житлової будівлі з господарською критим переходом створювало Г-подібний двір, а за наявності двох господарських будівель з критими переходами П-подібний двір.

Гражда була одним з найдавніших типів забудови [12]. Залежно від специфічних умов місцевості та заможності господаря вони мали різні розміри та кількість господарських будівель. Бідніші гражди займали площу до 120, а гражди багатців – до 400 м². Найпростіші гражди склалися з різного за розмірами житлового будинку та відкритого зверху двору, обнесеного стіною, виконаною у зруб та покритою дашком. Цей тип гражд часто мав притули тільки з двох боків житлового будинку. Поширенішими були гражди з забудованими дворами, у яких

споруджували тільки комори з ямами, часом однокамерну чи поділену перегородками стайню та широкі піддашся. Найпоширенішими були гражди з двома дворами – парадним і господарським. Простішим варіантом були двори, розташовані перед хатою та розділені винесеною у двір коморою на дві частини, а складнішим – з парадним двором перед хатою та господарським двором з напільного боку. Ю. Жуковський зафіксував у 1930-х гражду, побудовану в кінці XIX, що мала три двори [8, с. 294].

Гуцульські криті двори були двох варіантів. Перший варіант розвинувся з двокамерного житлового будинку типу – «хата + сіни» з притулами біля сіней і напільної стіни. Хлівець при напільній стіні розвинувся у великий корівник-стайню, а притули прилягали до сіней і стайні. Майже навпроти входу до сіней була прибудована дровітня, яка подекуди використовувалася і як комора [13]. Площа стайні була також більшою від площі разом взятих хати і сіней. Повал над стайнею влаштовувався приблизно на 0,5 м нижче від повалу над хатою, що давало можливість зберігати на горіщі стайні значний запас сіна. Другий варіант критого двору виник з житлового будинку типу «комора + хата + сіни» та типу «комора + хата + сіни + холодна хата», з притулами біля комори та напільної стіни. У першому випадку до сіней прибудовано стайню з входом у напільній стіні з притул, а перед коморою і стайнею чи холодною хатою – хлівці та дровітні. При цьому сіни витягнуті до розміру прибудов так, що перед вікнами хати залишається маленький дворик, повністю накритий широким піддашсям хати та відгороджений стіною з воротами.

У 1920–1930 рр. гражди практично втратили замкнутий характер [10], перед будинком влаштовувалися впорядкований дворик, житловий будинок у садибі орієнтували великими вікнами до вулиці, а господарський двір примикав до сіней. В цей час частина сіней перегороджу-

валася і в глибині розміщувалася кухня. Часто кухня займала колишні сіни, а сіни з верандою влаштовувалися вздовж хати на місці колишньої відкритої галереї. Ганки та веранди ще не виступають за межі основних габаритів будинків [5, с. 19–40].

Велика увага приділялася міцності та довговічності деревини на зруб. Тут використовували, в основному, смереку, рідше – ялицю та бук зимової рубки. Зрубану деревину очищали від сучків, окорували та розкряжували (розрізали на потрібну довжину). Фундамент будівлі часто складався з великих каменів по кутах, між якими підкладали менше каміння. Висота фундаменту у вищій по схилу частині становила 15–20 см. На фундамент ставили підвалини, які виготовляли з товстих смолистих, обтесаних з чотирьох сторін на квадрат, колод.

Стіни виконувались в кути (угли). Зруб збирали з колод-кругляків, протесів (розпиляна навпіл колода) та тесанців (обтесана на чотири грані колода). З'єднувалися зруби переважно в замки або в кані. Зруби найчастіше відкриті з обох боків і тільки всередині житлового приміщення, якщо склалися з кругляків чи протесів, стіни замащувалися глиною або затикалися мохом.

З початку ХХ ст. на Гуцульщині значно поширилося будівництво в стовпи (в слупи) у заміт зі штукатуркою та шалюванням стін. У підвалини зарубували стовпи (кутові та несучі), які підпиралися зарубаними підпорами, поміж яких вкладали замітник (кругляк, протеси чи бруси). Стіни, виконані у зруб з протесів, зсередини приміщення стругали та вигладжували (гиб-лили). Будівля з такими стінами мала свою назву – мита хата. В іншому випадку, якщо стіни були складені з кругляків чи протесів і не гиблилися, то шпари між ними заповнювали глиною або мохом.

Стелі (повал) робили з протесів, рідше з товстих дощок. Доречно зауважити, що у багатьох будівлях стеля була від-

сутня. На початку ХХ ст. верх стін скріплювали товстими брусами – платвами. Існувало чотири способи розташування платв: платва фронтальної стіни висунена вперед й оперта на випусти; вперед висунені платви фронтальної та напільної стін, а платви причілкові лежать в осях стін; висунені платви фронтальної та причілкових стін; висунені платви всіх стін [9].

Ширина будівлі разом з ганком чи піддашшям звичайно у два рази менша від загальної довжини, при чому не враховувалися притули шириною приблизно 2 м. Висота даху майже дорівнює або не набагато більша від повного зрубу стін, так що висота видимого зовні зрубу до даху не перевищує співвідношення як 1:1,5. З боку притул, пологі дахи яких ніби витікають з більш стрімких дахів хати, створюються враження, що дахи стеляться по землі, а хата зовсім не має стін. Житлова частина в плані близька до квадрата. Внутрішній розмір сіней по довжині становив половину довшої стіни. Такою ж була і комора [1, с. 403].

Над житловими приміщеннями та коморами влаштовувалися стелі (повал) з міцних протесів, рідше з товстих дощок. Інші приміщення, в тому числі й сіни, не мали стелі, що дозволяло пічному диму виходити в сіни та на горище. Повал опирався на зруб стін та сволки (товщиною 10–14 см), яких було чотири типи: один сволок; два-три паралельні сволки; два покладені навхрест; один нижній сволок, поверх якого покладено два-три верхні. Висота від підлоги до нижнього сволока була приблизно 160–190 см, а до стелі – 175–230 см.

У житлових будинках вимощували долівки (дрібнозем з глиною) або підлоги (з протесів чи дощок). Підлоги виставляли на горизонтально влаштовані лаги (лігари), гиблили та натирали воском. Перед входом до хати, вздовж фронтальної стіни, будували піддашшя або ганки, які виконували роль складського приміщення, місця для виконання господарських

справ, захистку від негоди. Перед входом на ганок були дерев'яні або кам'яні східці. Двері з дерев'яними замками, металевими завісами та клямками виготовлялися з широких товстих дощок в одне полотно. Вікна в XIX – на початку XX ст. мали розміри 50–60 см. Рамки заповнювали чотирма маленькими шибками. Часом із зовнішнього боку вікна прилаштовували одноствулкові та двостулкові віконниці. Господарські приміщення звичай вікон не мали [1, с. 407].

Неприглядна зовні будівля мала чудовий інтер'єр. Важливим елементом була піч, що розміщувалась у куті між напільною та сінешньою стінами [20]. Лице печі було повернуте до дверей. Дим з печі йшов безпосередньо на хату, збирався товстим шаром під стелею й виволікався через відхилені двері та отвір над піччю у сіни. Досконалішою була піч з комином та каглою. Комин, у вигляді усіченого конуса, збирав дим, який прямокутним каналом виходив у сіни. Цей засіб повністю очищав приміщення від диму. В 1930-х рр. у побут ввійшла піч з закритим вогнищем, звідки дим виводився через зроблений у даху димар (комин). Найдавнішим видом освітлення хати була скипка (липина) – колота з букових, добре висушених полін. Її вкладали в спеціально зроблений невеликий отвір на печі. Пізніше світили каганцем і нафтовими лампами. Одночасно з будівництвом хати виготовляли й обладнання інтер'єру, що складався з вбудованих і напівбудованих меблів. Це лави, постіль, стіл, скриня, жердка, мисник. Ліворуч від входу в хату знаходилася піч, вздовж задньої стіни – постіль, попід фасадною і чільною стінами – довгі лави, в кутку по діагоналі від печі – стіл, праворуч від дверей, проти печі – мисник. Якщо піч стояла праворуч дверей, то аналогічною була ліва сторона хати [7, с. 56]. Передню лаву ставили вздовж фасадної стіни, а задню – вздовж бокової. В кутку обидві лави з'єднувалися. Лава була досить широкою – 0,5–0,6 м, з однієї ціль-

ної дошки. Вона мала значне функціональне призначення, на ній сиділи гості та члени сім'ї, вночі на ній спали, крім того, в ній робили спеціальні дірки, куди вставлявся кужіль. У бідних хатах ще з XIX ст. побутовали лави з видовбаними в них заглибленнями для їжі [7, с. 65], відомі й короткі лавиці, а пізніше увійшли в побут і стільці.

Давньою формою постелі був поміст з дощок, побутовала й постіль у вигляді двох поздовжніх брусків, один кінець якого вмонтовувався в піч, а другий – у стіну. До стелі або до гряди на мотузках чи ліщинових прутах підвішували колицьку. Колицьки були прямокутної, трапецієвидної або напівкруглої форми з дощок, рейок або плетені з горіхового та вербового пруття. Жердка (одна чи дві) кріпилася над постіллю і призначалася для розвішування речей хатнього та особистого вжитку.

На початку XX ст. столи виготовляли як на схрещених, так і на прямих ніжках із широким підстіллям. Ця форма послужила в майбутньому для вдосконаленої конструкції стола, з підніжжям, що оперізує ніжки стола, з виступаючими елементами, шухлядами та ін. Необхідним атрибутом побуту, а отже, й інтер'єру виступала скриня – дерев'яна, окована, оздоблена різьбленням чи випалюванням. Мисник, традиційно розташований у простінку між дверима і стіною, разом з піччю і лавою утворював кухонну групу інтер'єру. Розміри його залежали від площі стіни, на якій він знаходився. Найдавніші типи мисників склалися з трьох-чотирьох полиць. Іншим варіантом був мисник з дверцятами, які закривали полиці, і мисник типу шафки з відкритою верхньою і закритою нижньою частинами. В деяких хатах разом з мисником встановлювалася довга полиця (намисник) над дверима, а іноді й над вікнами.

Одним із вагомих компонентів інтер'єру була покуть (образник). Це куток, розміщений по діагоналі від печі, та місце біля нього. Найважливіші події

родинного життя пов'язувалися з цим місцем. На стіні над покуття висіли образи, прикрашені вишитими рушниками, квітами, розмальованими тарелями, писанками тощо. Дерев'яні частини хатніх предметів побуту оздоблювалися різьбою (столи, постіль, жердки), на стінах висіли художньо оздоблені топірці, порохівниці тощо. В багатих будівлях печі та комини обкладали кахлями. Одним із засобів художнього оформлення інтер'єру були декоративні тканини та вишивки. Художньо оформлені ліжники й верети виступали одночасно і як предмети домашнього вжитку, і як прикраси. У замощених будинках широко використовувалися килимові вироби [2, с. 176–177].

Житлові будівлі мали, як правило, чотирихилі дахи, виконані на кізлах (кроквах). Кут нахилу даху коливається в межах від 30–60°, ЩО залежало від кількості твердих опадів, напряду та сили повітряних мас. Кізли були круглими або у вигляді брусів товщиною 10–12 см. Їх з'єднували у гребені врубкою у півдерева за допомогою тибля або петлею з молодих смерекових гілок. Нижні кінці кізлів зарубували у платви з випуском назовні на 30–45 см. На відстані 1–1,5 м від гребеня кізлів останні кріпили бантини – жердини чи бруси товщиною 6–8 см. На високих дахах кріпилися дві бантини. Кінці кізлів іноді декоровані. На з'єднання кізлів виставляли вінець – товстий брус з поздовжніми прорізами для драниць. Нижче, поверх кізлів, настеляли лати таким чином, щоб верхня лата з пари лат, на які лягав ряд драниць, була товстіша нижчої. Під драниці верхнього ряду забивали драниці нижчого, і так до низу. Причілки (фаціяти) обшальовували дошками, які викладали геометричним орнаментом.

Поширеними будівлями для утримання свійських тварин були окремі стайні, або ж стайні та комори як складова частина гражди [11–17]. З окремо розташованих будівель тільки обороти, характерні для всіх типів дворів, мали

стовпову конструкцію з рухомим по вертикалі наметовим дахом. Інші будівлі споруджувалися у зруб та покривалися драницями. Ями та пивниці мурували з каменю. Комори завжди мали вхід у причілковій стіні, а перед входом ганок виконаний у зруб, бокові стіни якого часто піднімалися на повну висоту. Повали та підлоги робилися з протесів. Входи у погребі під клітями були через люк у підлозі, або зовні вузьким довгим коридором з дверима на початку та вкінці. Глибина погребів була такою ж як і внутрішня висота кліті. Стайні – прямокутні у плані (до 20 м²), часом поділені на дві-три частини. Тут підлоги та повали робили з протесів. У стайнях здебільшого утримували корів та коней, інколи тут відгороджували окремі місця (кучі, площею до 5 м²) для свиней.

Садиби та цілі хутори обгороджували воринням, рідше – штахетником та муром [18]. Вориння – огорожа, що складалася з відповідної кількості двох паралельно встромлених окорованих смерекових кілків висотою 3–5 м, між якими горизонтально вкладалися жердини (лати-кругляки, розпилені по половині або на кілька частин лати). Відстань між двома парами колів сягала 3–5 м. Внизу між кілками клали каміння для того, щоб не підгнивали ворини. Отже, дві пари кілків та 5–8 ворин між ними утворюють прясло. Кілки вищескладених ворин зв'язували гужвою з молодих гілок смереки. Кінці ворин суміжних прясел огорожі виступали поза коли на 10–15 см і опиралися по чергово один на одного. Загороди зі штахетника влаштовувалися, як правило, у багатших садибах і складалися з стовпчиків між якими горизонтально прив'язувалися гужвою жердини з лат-кругляків або навіпіл розпиляних лат, на які прибивався штахетник. Він виготовлявся з молодих окорованих смерічок висотою 1,2–1,5 м, верхній кінець яких підтесувався. Іноді лати, як і штахетники, прибивалися. Мури викладалися з великого каміння висотою до 1,2 м та ши-

риною основи до 1 м. Викладалися вони, як правило, на берегах рік з метою огорожі городів та захисту їх від підтоплення. В огорожі кожної садиби влаштовувалося місце, через яке заганяли худобу. Ним служили ворота або спеціально не зв'язані кілки у воринні. Для входу в садибу влаштовували перелаз – до стовпів прибивали дошку під нахилом, або виставляли підмостки з каменю чи пня [19].

Висновки. Виникнення постійних поселень на Гуцульщині пов'язано з переходою до осілого способу життя, з освоєнням лісових масивів для господарських потреб. Гуцульські села не утворювали замкненої природними умовами відокремленої цілості. Центральну частину села складали церква з дзвіницею, громадські будівлі та кілька садиб. Інші садиби розкидані на схилах гір з придатною до вирощування сільськогосподарських культур та випасу худоби землею. Окремі садиби одного села часто межували з такими ж садибами сусідніх сіл, а поселення займали десятки квадратних кілометрів. Від головних доріг відходили їздові шляхи, а далі в гори – пішохідні дороги та стежки. Починаючи з другої половини XIX ст. у деяких районах почали засновуватися рядові та вуличні поселення. У гуцульському житті простежувалося дві лінії розвитку: від однокамерної кліти – колиби та від двокамерної стаї – п'ятистінки.

Виділялися два типи забудови садиб: відкритий двір із незв'язаними або частково зв'язаними будівлями та замкнутий двір. Серед відкритих дворів побутували двори вільної забудови, Г- та П-подібних забудов. Замкнутий двір (гражда) був одним з найдавніших типів забудови. Залежно від специфічних умов місцевості та заможності господаря, вони мали різні розміри та кількість господарських будівель. Специфічним було будівництво житлових та господарських споруд. Свійські тварини, як правило, утримувалися в окремо розташованих стайнях.

Список використаних джерел

1. Могитич І. Житлове будівництво Гуцульщини / І.Могитич // Історія Гуцульщини. – Львів : Логос, 1999. – Т. IV. – С. 370–416.
2. Могитич І.Р. Садиби, житло, інтер'єр / І.Р.Могитич, Т.П.Кішук // Гуцульщина (Історико-етнографічне дослідження). – К. : Наукова думка, 1987. – С. 176–177.
3. Приходько Н.П. Некоторые вопросы истории жилища на Украине / Н.П.Приходько / Древнее жилище народов Восточной Европы. – М. : Наука, 1975. – С. 270.
4. Раппопорт П.А. Древнерусское жилище / П.А.Раппопорт / Древнее жилище народов Восточной Европы. – М. : Наука, 1975. – С. 123–125.
5. Самойлович В.П. Народна архітектура України в ілюстраціях / В.П.Самойлович. – К. : Абрис, 1999. – 280 с.
6. Юра Р.О. Найдавніші традиції у плануванні східнослов'янського народного житла / Р.О.Юра // Археологія. – 1971. – № 1. – С. 82–83.
7. Falkowski J. Zachodnie pogranicze Huzulszczyzny: Dolinami Prutu, Bystricy Nadwórniańskiej, Bystricy Solotwińskiej i Lomnicy / J.Falkowski // Prace etnograficzne. – Lwów, 1937. – Т. III. – 170 s.
8. Żukowski J. Huculszczyzna / J. Żukowski // Biuletyn historii sztuki i kultury. – Warszawa, 1934–1935. – Z. 3. – № 3. – S. 285–293.
9. Домашній архів родини Клапчуків (далі – ДАРК). – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 2 «Житло населення Делятинщини XIX – початку XX ст.».
10. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 3 «Житло населення Делятинщини в 1919–1939 рр.».
11. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 4.
12. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 5 «Гражда на Делятинщині».
13. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 6 «Композиції господарських будинків на відкритих плдвір'ях до 1940-х рр.».
14. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 7.

15. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на елятинщині», од. зб. 8 «Стайні, хліви та курники в ХХ – ХІХ ст.».

16. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 9 «Стодоли й оборони на Делятинщині».

17. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 10 «Комори й пивниці на Делятинщині».

18. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 12.

19. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 13 «Перелазы, фіртки, ворота й брами на Делятинщині».

20. ДАРК. – Ф. 5 «Побут і заняття населення Делятинщини», оп. 2 «Житло й господарські споруди на Делятинщині», од. зб. 14 «Хатні печі й кухні та кухонний посуд».

Klapchuk V.M., Skryp T.Yu. TRADITIONAL HOUSING CONSTRUCTION IN THE HUTSUL AREA. *The traditional housing construction in the Hutsul area in the second half of the XIXth – in the early XXth century has been analyzed in the article. There were two types of building estates - open and closed courtyards. Among the open courtyards existed free built yards, L-shaped and U-shaped yards. Construction of roofed courtyards was fragmentary.*

Architectural elements and their design in dwelling houses and outbuildings have been characterized. The author describes in detail the interior of dwelling houses and outbuildings. The spatial design of estates, outbuildings, fences and entrance gates has been outlined.

Much attention is paid to grazhda as a type of building, which is an original element of settlements in the Hutsul area. Depending on the specific conditions of the area and the owner's wealth grazhdas had different sizes and number of outbuildings. Most simple grazhdas consisted of a dwelling house of different size and an open courtyard with a roofed wall. This type of grazhdas often had shelters only on both sides of a dwelling

house. More common were grazhdas with built-up courtyards, where barns with pits, a separated or single cattle shed and a wide roof were built. The most common were grazhdas with two courtyards - ceremonial and farm ones. More simply variant were courtyards located in front of the dwelling house separated by a barn. More complex variant were grazhdas with a courtyard in front of the dwelling house and a courtyard on the floor side.

A special attention was paid to designing estate, fence and outbuildings of the grazhda.

Keywords: *Hutsul area, housing construction, building, courtyard, grazhda, outbuildings.*

Кляпчук В.М., Скрип Т.Ю. ТРАДИЦИОННОЕ ЖИЛИЩНОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО НА ГУЦУЛЬЩИНЕ. *В статье проанализировано традиционное жилищное строительство на Гуцульщине во второй половине ХІХ – начале ХХ вв. Выделялось два типа застройки усадеб – открытый и замкнутый дворы. Среди открытых дворов господствовали: дворы вольной застройки; Г-образной и П-образной застройки. Крытые дворы встречались фрагментарно.*

Охарактеризовано архитектурные элементы и способы их решения в жилищных и хозяйственных постройках. Детально описано интерьер жилищных и подсобных помещений жилищных сооружений. Наведено пространственное решение усадеб, подсобных построек, оград, въездных и входных ворот.

Большое внимание уделено на тражду, которая была оригинальным элементом застройки гуцульских поселений. В зависимости от специфических условий местности и состоятельности хозяина тражды имели разные размеры и количество хозяйственных построек.

Ключевые слова: *Гуцульщина, жилищное строительство, застройка, двор, тражда, хозяйственные сооружения.*